

Ville Lähde Jokiretkellä vallankumoukseen

William Morris, *Huomispäivän uutisia* (News from Nowhere, 1890). Suom. Ville-Juhani Sutinen. Savukeidas, Turku 2008, 356 s.

Utopiakirjallisuuden klassikot ovat ennen kaikkea kiihottamaan ja innostamaan pyrkiviä tekstejä, manifesteja pikemmin kuin romaaneita tai filosofisia tutkielmia. Vaikka William Morrisin kirja onkin rakas monille science fictionin kirjoittajille ja ympäristöajattelijoille, syynä ei liene sen taiteellinen taso vaan aikanaan poikkeuksellinen tulevaisuudenkuvaus ja luonnonvarakysymysten huomiointi. Rakenteeltaan *Huomispäivän uutisia* noudattaa hyvin perinteistä etsintäretken tai myyttisen unimatkan kaavaa, joka pitkine monologeineen käy helposti puuduttavaksi, koska tekstin oli ennen kaikkea tarkoitus opettaa sosialismin perusasioita aikalaisille.

Savukeidasta ja kääntäjä Ville-Juhani Sutista sopii kuitenkin kiittää tämän kirjan julkaisusta, sillä teos edustaa suomalaisessa poliittisessa historiassa melko tuntematonta sosialistista perinnettä, jolla on vahvat juuret Iso-Britanniassa vähintäänkin sisällissodan yhteisöllisistä liikkeistä lähtien. Morris peräänkuuluttaa hajautettuun hallintoon ja yhteisöllisiin hyveisiin perustuvaa yhteiskuntaa, jonka talous on hyvin omavarainen, mutta joka ei pyri yhteisölliseen eristäytymiseen.

Kuten utopiatarinan pakollinen vieras, päähenkilö Guest, ovatkin tämän maailman onnelliset jatkuvalla matkalla. Vaikka vieras onkin toisesta ajasta, hän ei kulje dioraaman tavoin pysähtyneessä maailmassa. Hänen tapaamansa ihmiset vaihtavat koti-seutujaan ja kutsumustaan mielty-mystensä mukaan. Kaikkia kuljettaa ikuinen Thames-joki. Kokonaisuutena utopia tosin on ajaton, dialektisen ajan tuolla puolen, mutta tämä lienee genrelle sisäinen välttämättömyys, oman ajan vastinkappale.

Vapauden leikki

Työn luonteen pohdinta on yksi teoksen tärkeimmistä teemoista, ja se liittyykin sosialistisen ja anarkistisen kirjallisuuden olennaiseen käsitteelliseen kiistaan 'työn' ja 'leikin' välillä. Kysymys työn motivoinnista sosialistisissa tai anarkistisissa yhteisöissä on ollut paitsi epäilijöiden lempilapsi ("Kuka siivoaa vessat?"), se on myös jakanut näitä poliittisia suuntauksia vahvasti. Morrisin tärkein kritiikin kohde oli Edward Bellamyn sosialistinen utopia *Looking Backward* (1888), joka korosti keskusjohtoisuutta, kaupungistumista ja teollista teknologiaa.

Morris ei sietänyt ajatusta, että työ oli välttämätön paha, jonka vähentäminen olisi tie vapauteen. Hänelle työ oli keskeinen ihmisen itsetoteutuksen lähde, kunhan työn luonne pystyttäisiin muuttamaan. Utopiassa korostuu käden työstä ja vaihtelevista töistä saatava nautinto, jossa leikki, taide ja vapaa-aika eivät ole erillisiä vapaan elämän alueita. Morris kuitenkin tiedosti, että tämä vaatisi paitsi radikaalia omaisuuden uusjakoa myös tiettyjä avainteknologioita² ja ennen kaikkea uudenlaisten yhteisöllisten hyveiden leviämistä.

Lukija liekanarussa

Käännöstyö on kohtalaisen onnistunut. Jonkin verran lukemista kuitenkin häiritsee tekstin koukeroisuus ja anglistisuus. Sutinen kertoo halunneensa säilyttää Morrisin tekstin ominaisäävyä, ja välillä se onnistuukin mukavasti, mutta liian usein hän tulee seuranneeksi paitsi Morrisia myös englannin kielen syvärakenteita. Pääosin tämä ei kuitenkaan häiritse lukemista liikaa. Sen sijaan kääntäjän halu ohjastaa lukijaansa on välillä jopa tungettelevaa.

Sutinen on lisännyt tekstiin joukon selittäviä viitteitä ja pitkäköön kääntäjän johdannon. Osa selityksistä on paikallaan, etenkin Morrisin kuvaileman Lontoon ja sen lähiseutujen maantieteen jäljitys auttaa ummikkoo lukijaa. Aivan liian usein Sutinen kuitenkin selittää nooteissaan esimerkiksi käännösratkaisujensa yksityiskohtia, jotka kuuluvat kääntäjän perustyöhön. Johdannossa esitetyt tulkinnat Morrisin tekstistä ovat myös melko vahvoja ja yksioikoisia, ja niitä lukiessa tuntuu kuin lukijaa ohjastettaisiin kädestä pitäen.

Sutisen ajatuksenjuoksua on myös välillä hankala ymmärtää. Ensin hän kritisoi utopian asukkien epäilevää suhdetta historiankirjoitukseen ja koko yhteisön ajattomuutta aivan kuin hän keskustelisi vakavasti heidän kanssaan – vaikka historiattomuuden teema liittyy teoksessa tietysti edistysajattelun kritiikkiin, pysähtyneisyyteen myönteisessä mielessä (Morris viittaa useassa kohdin myönteisesti keskiaikaisiin yhteisöihin). Kuitenkin muutamaa sivua myöhemmin Sutinen muistuttaa juuri siitä, että utopian ei ole tarkoitus olla ideaalin tarkka esitys, vaan se toimii aina jännitteessä lukijan omaan aikaan. Hän myös käyttää Morrisin tekstiä ontuvasti esimerkiksi kuvatessaan, että utopian jatkuvuus olisi teoksessa kyseenalainen: kyseisessä tekstikatkelmassa puhutellaan Guestia ja lukijaa ja muistutetaan, että heidän on palattava omaan aikaansa ja sen konflikteihin. Itse utopia on vakaa.

Utopian moraalinen luonto

Johdannossaan Sutinen nostaa esiin kirjan ekologisuuden ja ajankohtaisuuden. Hänellä on ilmeinen halu paitsi ylistää Morrisia myös käyttää

tilaisuutta hyväksi ympäristökysymyksen pohdintaan. Siinä ei ole sinänsä mitään vikaa, mutta huomiot Morrisin ”ekologisuudesta” menevät jossain määrin metsään. Morris kyllä kuvailee hajautunutta ja suhteellisen omavaraista yhteiskuntaa, tai jopa ”pienien yhteiskuntien” mosaiikkia, joka on hylännyt teollistumiseen perustuvan talouden. Sutisen tapa lukea teksti suoraviivaisesti ympäristöpamfletiksi kuitenkin hukkaa sen monia ulottuvuuksia ja ohjaa lukijan huomiota pois 1800-luvun lopun utopiasocialismin ja romantiikan omaleimaisista piirteistä.

Morrisin aikana ja hänen edustamassaan sosialistisessa perinteessä teollistumisen ongelmat nähtiin ennen kaikkea esteettisinä ja moraalisinä, ja jossain määrin tietysti myös terveydelisinä. Puhe luonnosta ja luontosuhteesta liittyy näihin kysymyksenasetteluihin, eikä siihen voi lukea laajempia ekologisia näkökulmia tekemättä tekstille väkivaltaa. Kuten Sutinen toteaa, Morris kyllä hakee ”läheistä luontosuhdetta”, mutta kiinnostavaa onkin, mitä tuollainen puhe tarkoittaa. Luontosuhde ei ole Morrisille ensisijaisesti taloustieteellinen ja luonnontieteellinen kysymys vaan osa moraalista itseymmärrystä. Tässä kysymyksenasettelussa ”luonto” ei tarkoita samaa kuin nykyisen ympäristökeskustelun ”luonto”.

Näin esimerkiksi Sutisen siteeraama toteamus ”elämme vain sopivasti riidoissa luonnon kanssa” (leipätekstissä eri muodossa) ei tekstikontekstissaan viittaa ympäristö-luontoon vaan tunteisiin ihmisen ”sisäisenä luontona”, mikä oli tietysti 1800-luvulla yleinen puhetapa. Sutinen kuitenkin tulkitsee lausuman eräänlaisen dynaamisen ympäristösuhteen ilmaukseksi. Ajatus on hyvä, mutta Morris ei sitä sano. (19, 106) Vain harvoin merkitsee ”luonto” Morrisilla mitään sellaista, mikä meille on ympäristöpuheesta tuttua, eikä sävy ole läheskään aina myönteinen, kuten maininnassa ”luonnon tarjoamasta sekasotkusta” (128), jossa luonnollisuus viittaa epäjärjestykseen ja kontrolloimattomuuteen. Itse asiassa usein kun Morris puhuu ihmiselämän aineellisesta ympäristöstä, on kontrasti hallitun ja kontrolloidun ja villin luonnon välillä melko vahva.

Tämä ei tarkoita, etteikö Morrisilla olisi kiinnostavaa sanottavaa asiasta. Hän esimerkiksi huomauttaa hämmästyttävän tarkkasilmäisesti, miten 1800-luvun lopun ”luontokokemukset”, aivan kuin taidekokemuksetkin, ovat väistämättä luokkayhteiskunnan historian värittämiä (223). Sen vastapainona utopia ei tarkoita niinkään läheisyyttä ei-inhimilliseen luontoon sinänsä vaan sitä, että Morrisin onnelliset rakentavat maailmaansa vapaiden halujensa mukaisesti. Samoin Morrisin selkeäsanainen dualismikritiikki liittyy ennen kaikkea siihen, millainen on ihmisen suhde hänen työnsä tuloksiin. ”Luonnon orjuuttaminen” viittaa ennen kaikkea siihen, millaisena työn tekeminen koetaan, ja millaisia yhteiskuntasuhteita koneet ylläpitävät (275). Juuri tähän pohjasi Morrisin kritiikki Bellamyä kohtaan.

Tällaisessa moraalisesti latautuneessa luontokäsitteistössä puhe sisäisen ja ulkoisen luonnon kytköksestä on ymmärrettävää. Mutta puhe läheisestä luontoyhteydestä onkin mahdollista juuri siksi, että utopiakerptomuksessa ei keskitytä materiaalien riippuvuussuhteiden likaiseen arkeen. Ikuisen Thamesin varrella avautuva pastoraalinen Lontoo on ennen kaikkea moraaliunelma, ei materiaallinen pyrintö. Konkreettisenä pyrkimyksenä se olisi maailmalle vieras, ja lopulta savuttoman magian ylläpitämä. Mutta Morris onkin säilyttänyt mielenkiintonsa näistä eroista huolimatta, ei minkään varsinaisen ekologistietoisuutensa vuoksi.

Kumouksen kantoinen kaski

Kirjan kiinnostavinta antia ei olekaan utopian kuvailu tai 1800-luvun yhteiskunnan kritiikki, vaan muutoksen mahdollisuuksien pohdinta. Teoksen kirjallinen keskikohta on kertomus verisestä kumousprosessista erheineen, takaiskuineen ja harhapolkuineen. Morris on hämmästyttävän tarkkanäköinen kritisoidessaan valtiojohtoisen sosialismin ja sen pakkoinstituutioiden ongelmia kauan ennen niiden käytännön kokeiluja. Kuvatessaan työväenliikkeen tulevaisuuden historiaa hän esittää yllättävän osuvia huomioita sosialidemokratian sisäisistä ongelmista

ja keskusjohdottoman järjestäytymisen mahdollisista ongelmista.

Kirjan päähenkilö ei saavukaan utopiaan tyhjästä, vaan fraktioiden kiusaaman Sosialistisen liigan kiistojen turhauttamana. Levolle laskiessaan hän toivoo vielä joskus näkevänsä sen päivän, josta kiistelevät kumoukselliset teoretisoivat. Matkan varrella hän näkee haamunäkyjä itsensä ja toveriensa pitkästä työstä, jota utopian asukkaat yhä muistavat. Hän ei kuitenkaan palaa kotiin utopian reseptin kera, vaan mukanaan tieto uuden maailman mahdollisuudesta.

Viitteet

1. Viime vuosina etenkin brittiläisessä science fictionissa on käsitelty hyvin paljon perinteisen poliittisen taloustieteen teemoja kuten työn luonteen muutosta, teknologian ja työnjaon suhteita, niukkuuden tematiikkaa ja niin edelleen. Myös ympäristökysymyksiä on käsitelty kiinnostavalla tavalla. Skottikirjailija Ken McLeod, joka on yksi tämän suuntauksen suosituimmista kirjoittajista, on käsitellyt Morrisin utopiaa useissa esseissään.
2. Tavaroiden kuljetuksesta ja työpajojen energiasta vastaava salaperäinen voima muistuttaa teoksessa melkein magiaa, sillä Morris pitää sen tietoisesti näkymättömissä. Tämä välttämätön korkeateknologia ei astu karsinansa ulkopuolelle ja pilaa utopian maalaisestetiikkaa.